

Budapest világvárosi álmai fél évszázad előtt

Tessék elhinni, hogy minden János bácsi volt valaha Jancsika is. És minden Jancsikából János bácsi lesz, — ha megéri. Ez a természetes folyamat teljeseedett be Magyarországon, a magyar fővárosban István király ünnepével. Félévszázaddal ezelőtt, a nyolevanas években még csak István király napját ismerte és ünnepelte őszinte lélekkel a magyar nemzet, ma pedig a szent király emlékezetének egész hetet szentel és ez alatt a fél évszázad alatt csodálatosan összeforrott a Szent István-Hét nemzeti hagyományainak megünneplése Budapest világvárosi vágyaival, álmaival. Egészen különös: *fél évszázaddal ezelőtt éppen úgy István király napjára írták a nagy cikkeket Budapest világvárossá való emeléséről, mint ma.* Csak akkor még az idegent, aki majdan Budapesten lesz forgandó, egyszerűen „touristá“-nak nevezték. Tegyük egy kis kirándulást ezekbe a nyolevanas évekbe és nézzük meg, hogyan ábrándozott a budapesti magyar, a budapesti író, publicista arról, hogy mi lesz, ha majdan egyszer világváros lesz a mi gyönyörű Budapestünkben.

*

A nyolevanas évek akármelyik esztendejét vehetjük. De mindenesetre augusztus van, István király napja körül, amikor még rekkenő meleg a nyár. A pesti kávéházakban, korzókon mindenki egy fiatal honvédhuzár-főhadnagyról, bizonyos *Nándor hercegről* beszélget, aki a mult nyáron még Jászberény és Rákoskeresztúr között részt vett a nagy hadgyakorlatokon. Kis, hegyes, selymes szőke szakálla, gyermek arca és kemény sasorra azonban eltűnt a magyar életből. Elvitték Bulgáriába királynak, ahol *I. Ferdinánd* néven uralkodik. Ezt az esetet hányják-vetik meg most a pestiek, akik között természetesen a nyaralásból hazatért előkelőségek tűnnek föl leginkább. De melegen üdvözi az utca a nyári vakációból hazatért színészeket és írókat is. Ezekkel az idén, vagy már egy pár év óta valami különös dolog történt. A pesti színészek nem igen jártak külföldre, sőt akadt közülük igen sok olyan is, aki a *Szükszayban* nyaralt. A többség azonban a budai hegyeket

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Pogány Béla*
Cím: *Budapest világvárosi álmai
fél évszázad előtt.*
Forrás: *Fővárosi Hírlap*

Bp.

1937 VIII. 11.

szafta meg a multban, most azonban a Lipótváros kiszorította őket a budai hegyekből. Elindultak tehát fölfedező utakra és fölfedezték, lefoglalták maguknak a Duna partjait. *Újpest* és *Leányfalva*: ezek az írói és különösen a színészi nyári kolóniák. Újpesten az *Odry-* és a *Maleczky-dinasztia*, szóval „az operai nagyhatalmasságok“; Leányfalván a Nemzeti Színház nagy és apró szentjei telepedtek meg, sőt még a színházak sűgói is Leányfalva levegőjében erősítik meg kifáradt tüdejüket. Leányfalvát különben tulajdonképpen *Gyulai Pál* fedezte föl és máris köréje gyülekezett a *Teleky Pál*, *Helvey Laura*, *Alszei Irma*, *Mihályffy*, *Kőrösmezői Tóth Imre* és *Császár Imre*. *Paulay Ede* és *Vizváryék* csak kirándulók Leányfalván.

Most, hogy hazajöttek, élénken magyarázza az egyik leányfalvai a többieknek:

— Gyorsan elmúlt megint a nyár, horgásztunk, fürödtünk a Dunában, délután megvártuk a pesti gőzöst és a pesti lapokat, a nők itt a toalett kérdéseit nem ismerik és ha vetélkedésre kerül a sor, hát az abból áll, hogy kinek a tyúkjai a jobbak és kinek a gyümölcsfái teremnek többet. Mert hétszilvafásak lettünk, esszük a magunk cse-resznyéjét és barackját, isszuk a magunk borát és megalakultunk mint *leányfalvi közbirtokosság*. *Gyulai Pál* elnöklete alatt és elhatároztuk, hogy építünk utakat, sétányokat és ezek költségeit összeszavaljuk és összeénekeljük.

*

De már itt az újság, amely István király napjáról elmélkedik és úgy beszél, hogy ma is leírhatnánk:

— Úgy elnézem azokat a karavánokat, melyek az ősi hagyomány sugallatára, a „dicsőséges Jobbkéz“ tiszteletére igazi zarándok-utat tesznek meg kánikulai melegben „kéjvonat“-nak csúfolt izzasztó kemencékben. Itt hullámszánk föl s alá a főváros utcáin, amelyeken szokatlan élet kezd pezsegni zajos, üde, hamisítatlan jókedv veti tulipiros fátyolát a portól, füsttől barnult palotákra s mintha valamennyi vidéki polgártárs friss réti levegőt, egészséges szénaitatot, vagy tán kakukfüvet hozott volna magával a zsebében: még légkörünk is üdőbbnek, könnyebbnek, tisztábbnak tetszik.

Osztályozás

Tárgy 308

Hely

Idő "188"

Személy

A másik cikk azonban már „Budapest világváros“-ról szól. És föl van háborodva, hogy üléseznek, tanácskoznak és csak üléseznek, tanácskoznak, hogyan kell az idegeneket Budapest felé terelni. „A városatyák összebujnak és keresik a szeget, amelyet fején kell találni, hogy a világ figyelmé a szittya Páris felé irányuljon.“ A pesti polgárság azonban nincs megelégedve a városatyák tevékenységével, azt mondják, hogy nem elég kiadni a jelzőt, hanem *cselekedni is kell*. A vásári komédiáshoz hasonlítják a tanácskozókat, aki dagadó izmokkal emelgeti a papírmáscsét:

— Hiszen néha-néha fölülhet egy-egy jámbor turista a magyar világvárosnak is, de ha már eljött, minden esetre fejét rázva fog távozni ebből a *papírmáscsét világvárosból*. Tenni kell. És mit tesz a főváros? *Keresi a szeg fejét*. Csakhogy nem találja. Mert nálunk minden fejjetlenül megy.

Pedig a polgárság mindent áldoz. De — mondja a kritikus, *nincs fej*... Aztán haragosan odavág:

— Az előljárásnak szikra érdeme sincs Budapest épülésében, szépülésében: és csak a tót napszámok érdeme. És a *Národny Listy* jövő századjának krónikása egész büszke öntudattal írhatja majd meg, hogy *Budapestet a tótok építették*.

Milyen jócsok voltak ötven év előtt, mert a cseh lapok, azt hisszük, még ezt is megírják.

*

Aztán zuhognak a konkrét panaszok a város fejei felé:

— Közegészségügyünk botrányos, vízünk nincs, közlekedési viszonyaink nyomorúságosak, utcáink piszkosak, Budapest környékéhez nem tudunk hozzáférni, *Budakesz messzibbre van tőlünk, mint Cegléd*, a Svábhegyen, de a külvárosokban is szelkerés utonállók hirdetik, hogy *Bakony hősei* immár a fővárost is elfoglalták.

Igy nem lehet az elkényeztetett külföldieket Budapestre csalogatni, előbb „*lépvesszőről kell gondoskodni, mert a reklám dobjával nem lehet turista-verebet fogni*.“

— De uraim, a *szent Károly-háromság* nevében tartsanak lépést a modern világvárosokkal!

Igy kiált fel a krónikás, intelmét a szent Károly-háromsághoz intézvén, ami alatt tudvalevően Budapest főpolgármesterét, polgármesterét és alpolgármesterét, vagyis Ráth Károlyt, Kamermayer Károlyt és Gerlóczy Károlyt kell érteni.

De nem mindenki ilyen szigorú, vannak, akik büszkék Budapestre és ezen a büszkeség jogán követelik, hogy csináljanak végre világvárost a magyar fővárosból. Mert ez a város különb mindennél:

— Bécsnek csak csatornája van, nálunk az egyesített főváros kellő közepén hömpölyög a birodalom folyóinak fejedelme, a Duna, melynek jobboldalán fenséges és ritka panoráma emelkedik a budai hegyeken, baloldalán pedig a modern ízléssel épített díszes paloták egész láncolata húzódik végig. Berlin sivatag homokpusztákon épült és minden, amit e világváros természeti szépségekben idegeneknek nyújthat, eltörpül a gazdagság mellett, mellyel a természet Budapestet megáldotta. Se Londonnak, se Párisnak nincsenek oly gyógyforrásai, minőkkel Budapest pazarul bővelkedik.

Mintha csak ma íránk s ma dicsekednénk a panorámával, a természeti szépségekkel, a gyógyforrásokkal. No és aztán az egyik kritikus Velenccével hasonlítja össze Budapestet s kideríti, hogy a Lánchídról megtekintett Buda álomszerűen szebb, mint a lagunák városa. Hiszen olyan kevés kellett még akkor ehhez a büszkeséghez. Milyen büszke volt az akkori kolléga arra, hogy „kétoldaltól hosszú, végtelen hosszú sora a gázlángoknak áll haptákat és csillagkoszorúval szegélyezi a két partot.“ A budai hegyek villái az ő szemében pásztortüzek. A Duna kellő közepéről a fényben úszó Margitsziget kacérkodik. Még az öreg fogaskerekűre is büszke a kolléga, nem is csoda, hiszen akkor még ujság volt a számára ez a „prüszkölő szörnyeteg“.

— És ha már ittas vagy a gyönyörű látványtól, ne sajnáld a fáradságot és ülj fel velem a lóvasútra. Csak a fogaskerekű vasútig megyünk, itt aztán ejnek idején fölkapaszkodunk erre a prüszkölő szörnyetegre, amely rettenthetetlenül indul neki a meredek hegynek. Amint aztán lassan emelkedünk, kibontakozik előttünk egy lángtenger, egy ragyogó, nevető tűzváros: Budapest.

És a kartárs úr fülébe az akkor még deli fogaskerekű egyre azt zakatolja: Budapest világváros . . . Budapest világváros . . . Budapest világváros . . .

De nemcsak a kolléga büszke a fogaskerekűre, hanem a svábhegyi őslakók is. Az öreg Szigeti bácsiról például, aki a Svábhegy legrégebbi villatulajdonosa volt akkoron, följegyeztek egy mondást:

— Megérem még én azt az időt, hogy a Svábhegyre gőzhajóval fogunk följárni.

*

Mik azok még, amikre a félszázad előtti polgártárs büszke? Mik azok, amiket akkor tartottak pesti specialitásoknak? A legbüszkébbek a Hangli-kioszkra, amely „Budapest világvárosi oklevelére a nemesi pecsétet nyomja“. Bájos zöld szigetnek nevezik ezt az égő város közepén, amely kerek akác lombjai alá „édes bizalmassággal gyűjti össze a főváros krémjét“, a minisztereket, tábornokokat, mágnásokat, a pénzarisztokráciát, tudósokat és írókat, szerelmeseket és ábrándozókat. A gentry világa a Váci-utca. „Délben a Korona kávéház előtt sütkéreznek, mint libegő pillangók a déli népsugárban, az aszfalt lovagjai, Magyarország jövő nemzedéke.“

— Ott rajzanak — írja a krónikás — a széles tükörlablakok előtt és mögött s a monoklival fegyverzett szemek hódító sugarakat lövellnek a fashionabl utca szép sétálóira. Mert a déli órák a Váci-utcában gyűjtik össze azt a közönséget, mely estende a corsón szokta hallgatni a Duna suhogását. A mitrailleuse nem szórja olyan búsán a halálos golyókat, mint amilyen tűzzápor közé jut a dandy-sereg előtt sétáló hölgyközönség, mely a Koronakávéház előtt csak szemlesütve hallad tova, talán — hogy jobban lásson.

A félszáz év előtti pesti polgár a pesti virágdrusleányt szebbnek találja, mint a velenceit és roppant büszke a rákospalotai asszonyra, aki mint pesti típus, kis batyújával hátán tipeg és almát árul.

*

Akad bőven azonban városrendezési kifogásolni való. Sokat panaszkodnak a pestiek, hogy bizonyára nem létezik olyan világváros, amelynek legpompásabb utcája egy régi utcának volna a mellékága, mint a mi Andrássy-útunk, amely „a kopott, szedett-vedett Váci-körútból kanyarodik ki a Városligetbe, ahelyett, hogy a roskatag marokkói ház lerombolásával kivezették volna a Dunapartig.“ Az a vélemény az akkori Pesten, hogy a külföldieket — minden elmaradottsága ellenére — a Kerepesi-út érdekli legjobban. Ennek állítólag az az oka, hogy a Nyugat felé gravitáló magyar fővárosnak itt még sok tekintetben keleties színe van. Különösen ilyen a Kerepesi-út vége, ahol ötven esztendő előtt még apró csárdák sorakoztak egymás mellé, nyitott kapuikon vidéki parasztszekerek dőcögtek be az udvarra. „Minden második ház kocsmá itt, csak úgy dől ki a bor és pálinka alkoholja, mit Szvatopluk főváros-építő utódai mennyei kéjjel élveznek. Ott csoportosodnak a pálinka-bódék előtt s az utcai seprő irigykedve néz rájuk, olvasván a butika dualisztikus cégiratát: „A tragerhoz — zum Hordár“. De áll már a „Központi indóház“ és Budapest világváros lelkes hirdetői a Kerepesi-út pálinkabúztól sem riadnak már vissza, hanem tele vannak reménységgel.

— És ha egyszer — írják — tudomást szerez majd a világ arról, hogy fővárosunknak nemcsak külseje, de társadalma is fölemelkedett a modern szellem színvonalára és minden téren látható és szemlélhető lesz a haladás, — akkor megered majd hosszú sora a hosszú angoloknak, lármás karavánja az eleven franciáknak és özönlenni fognak hozzánk a vendégek, kik a világ minden irányába elviszik majd a hírt, hogy: Budapest világváros.

*

Az ötven év előtti álmok nem álmok többé. István király napjából Szent István Hete lett. A hosszú angolok és az eleven franciák már özönlenek hozzánk és eljárogatnak hozzánk a tengeren túlról is, akik mind elismerik, hogy világváros vagyunk.

Pogány Béla.